

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ
Φορμίωνος 83, Καισαριανή, τ.κ. 161 21. Τηλ. 210-7224123 fax.: 210-7223584
(Internet) <http://www.imkby.gr> - (e-mail) info@imkby.gr

Αριθμ. Πρωτ. Φ.1/3/228

Έν Καισαριανῇ τῇ 5ῃ Μαρτίου 2020

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 2 1 6η

Πρός
τούς Πανοσι(ολογι)ωτάτους καί Αίδεσιμ(ολογι)ωτάτους Πρεσβυτέρους
τούς Ἱεροκήρυκες καί τούς Ἐφημερίους
τούς Ἱερολογιωτάτους Διακόνους
τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς μας.

Ἀγαπητοί Πατέρες καί Ἀδελφοί
Χαίρετε ἐν Κυρίῳ.

«Τό στάδιο τῶν ἀρετῶν ἡνέωκται οἱ βουλόμενοι ἀθλῆσαι εἰσέλθετε»
σαλπίζει μέ τόν ὕμνο της ἡ ἀγία Ἐκκλησία, προτρέπουσα τούς πιστούς νά

ἀγωνισθοῦν κατά τήν Ἁγία καί Μεγάλη Τεσσαρακοστή γιά νά ἀποκτήσουν τίς ἀρετές πού διδάσκωνται καί προβάλλονται ἀπό τό Ἱερό Εὐαγγέλιο.

Διανύοντες τίς πάνσεπτες ἡμέρες τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς κρίνουμε ἐπικαιρο νά ὑπενθυμίσουμε τούς πυλῶνες τῆς ὀρθοδόξου πνευματικότητος, πού προβάλλονται περίοδο τῆς ἀσκήσεως, ὥστε νά βοηθήσουμε τούς πιστούς νά κατανοήσουν τό νόημα αὐτῶν τῶν ἁγίων ἡμερῶν καί νά ἀναλάβουν τόν καλόν ἀγῶνα μέ ζῆλο καί ἀποφασιστικότητα.

Κατά τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας πού ὀργάνωσε τήν λατρεία καί γενικῶς τήν ζωή τῶν πιστῶν αὐτή τήν περίοδο τήν πνευματικότητα τῆς περιόδου διαμορφώνουν οἱ ἐξῆς πνευματικές ἀσκήσεις.

1. Π ρ ο σ ε υ χ ή

Ἡ τρέχουσα περίοδος τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἐπιβάλλει τήν ἔντονη καί θερμή προσευχή μας γιά νά βιώσουμε γνήσια τήν πνευματική αὐτή περίοδο τῆς Ἐκκλησίας μας.

α΄. Ἡ κοινότητα.

Ἡ ζωή τῆς Εκκλησίας ἀρχίζει στά πλαίσια τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰσραήλ. Τό εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ τελειώνει μέ τή μνεία τοῦ Ναοῦ, ὅπου οἱ Ἀπόστολοι «ἦσαν διὰ παντός... αἰνοῦντες καί εὐλογοῦντες τόν Θεόν»¹. Ὁ Πέτρος

¹ Λουκᾶ 24, 53

προσεύχεται τήν ἕκτη ὥρα². Ὁ Πέτρος καί ὁ Ἰωάννης πηγαίνουν στό Ναό γιά τήν προσευχή τῆς ἑνάτης ὥρας³. Οἱ Χριστιανοί ὑψώνουν τά χέρια πρός τόν οὐρανό⁴ ὀρθιοι καί μερικές φορές γονατιστοί⁵. Ψάλλουν ψαλμούς⁶. «Πάντες ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδόν τῇ προσευχῇ»⁷. Ἡ ὁμαδική αὐτή προσευχή πού προετοιμάζει τήν Πεντηκοστή προετοιμάζει μετά ἀπ' αὐτήν ὅλες τίς μεγάλες στιγμές τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς ὅπως ἀναφέρονται στίς Πράξεις: τήν ἀντικατάσταση τοῦ Ἰούδα⁸, τό θεσμό τῶν ἐπτά διακόνων⁹ πού ἀκριβῶς πρόκειται νά διευκολύνει τήν προσευχή τῶν Δώδεκα¹⁰. Προσεύχονται γιά τήν ἀπελευθέρωση τοῦ Πέτρου¹¹, γι' αὐτούς πού βάπτισε ὁ Φίλιππος στή Σαμάρεια¹². Ἐπίσης βλέπουμε νά προσεύχεται ὁ Πέτρος¹³ καί ὁ Παῦλος¹⁴. Ἡ Ἀποκάλυψη μᾶς δίνει μιά εἰκόνα τῆς Συνάξεως πού προσεύχεται μέ ὕμνους¹⁵.

β'. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος

ι) Ἀγώνας.

² Πράξεων 10, 9

³ Πράξεων 3, 1. Βλ. Ψαλμός 54,18: ἔνδειξη λειτουργικοῦ ὥραριου.

⁴ Πρὸς Τιμόθεον Α', 2,8. Βλ. Γ' Βασιλειῶν 8, 22. Ἡσαΐου 1, 15.

⁵ Πράξεων 9, 40, Βλ. Γ' Βασιλειῶν 8, 54,

⁶ Πρὸς Ἐφεσίους 5, 19 καί Πρὸς Κολοσσαεῖς 3, 16.

⁷ Πράξεων 1, 14.

⁸ Πράξεων 1, 24-26.

⁹ Πράξεων 6, 6.

¹⁰ Πράξεων 6, 4.

¹¹ Πράξεων 4, 24-30.

¹² Πράξεων 8, 15.

¹³ Πράξεων 9, 40 καί 10, 9.

¹⁴ Πράξεων 9, 11. 13, 3. 14, 23. 20, 36. 21, 5.

¹⁵ Ἀποκαλύψεως 5, 6 -14.

Όταν ο Παῦλος χρησιμοποιεῖ τίς λέξεις πού σημαίνουν τήν προσευχή, τίς συνοδεύει μέ τίς ἐκφράσεις «ἀδιαλείπτως», «ἐν παντί καιρῷ»¹⁶ ἢ «νυκτός καὶ ἡμέρας»¹⁷. Θεωρεῖ τήν προσευχή σάν ἕνα ἀγώνα: «συναγωνίσασθαί μοι ἐν ταῖς προσευχαῖς ὑπὲρ ἐμοῦ πρὸς τὸν Θεόν»¹⁸, ἀγώνα πού δέν ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν ἀγώνα τῆς διακονίας του¹⁹. Γιά νά δεῖ τό «πρόσωπο» τῶν Θεσσαλονικέων, προσεύχεται «ὑπερεκπερισσοῦ»²⁰, καί τὸν ἴδιο ὑπερθετικό χρησιμοποιεῖ γιά νά προσδιορίσει τὸν τρόπο μέ τὸν ὁποῖο ὁ Θεός μᾶς εἰσακούει²¹. Λέει: «τρίς τὸν Κύριον παρεκάλεσα»²² γιά νά φύγει ὁ σκόλοψ τῆς σαρκός του.

ii) Ἀποστολική προσευχή.

Τό πιό πάνω παράδειγμα εἶναι μοναδικό, γιατί ἡ προσευχή τοῦ Παύλου συνδέεται ἀναπόσπαστα μέ τή θεία οἰκονομία ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται στήν ἀποστολή του, κι ὅλα τά ρητά αἰτήματα ἀφοροῦν τήν προαγωγή τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι, αὕτη ἡ προσευχή περιέχει συγκεκριμένες ἐπιθυμίες: νά γίνει εὐπρόσδεκτη ἡ διακονία του στήν Ἱερουσαλήμ²³, νά ἀποδοθοῦν εὐχαριστίες στό Θεό γιά τή διάσωσή του ἀπὸ τὸν κίνδυνο πού

¹⁶ Πρὸς Ρωμαίους 1,10. Πρὸς Ἐφεσίους 6,18. Πρὸς Θεσσαλικεῖς Β΄ 1, 3.11. 2,13. Πρὸς Φιλήμονα 4. Πρὸς Κολοσσαεῖς 1, 9.

¹⁷ Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α΄, 3, 10 καὶ Πρὸς Τιμόθεον Α΄, 5,5.

¹⁸ Πρὸς Ρωμαίους 15, 30 καὶ Πρὸς Κολοσσαεῖς 4, 12.

¹⁹ Πρὸς Κολοσσαεῖς 2, 1.

²⁰ Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α΄, 3, 10.

²¹ Πρὸς Ἐφεσίους 3, 20.

²² Πρὸς Κορινθίους Β΄, 12, 8.

²³ Πρὸς Ρωμαίους 15, 30 ἐξ.

διέτρεξε²⁴, νά ἐλευθερωθεῖ ἀπό τά δεσμά²⁵. Γι' αὐτά καί γιά πολλά ἄλλα²⁶ ζητάει τίς προσευχές τῶν ἄλλων, ὅπως σημειώνει στούς Κολοσσαεῖς²⁷ ὅτι ὁ Ἐπαφρᾶς ἀγωνίζεται γι' αὐτούς στίς προσευχές του. Ἡ προσευχή παρουσιάζεται σαφῶς στόν Ἀπόστολο Παῦλο ὡς γνώρισμα ἐνότητας στούς κόλπους τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ πού οἰκοδομεῖται²⁸.

iii) Πράξη εὐχαριστίας.

Στόν ἀπόστολο Παῦλο παρατηρεῖται μόνιμα ἡ παραδοσιακή ἰσορροπία μεταξύ δεήσεως καί αἴνου: «ἐν παντί τῇ προσευχῇ καί τῇ δεήσει μετὰ εὐχαριστίας»²⁹. Ὁ ἴδιος ἄλλωστε ἀρχίζει τίς ἐπιστολές του (ἐκτός ἀπό τήν πρὸς Γαλάτας καί τήν Β' Πρὸς Κορινθίους, γιά συγκεκριμένους λόγους), εὐχαριστώντας τό Θεό γιά τήν πρόοδο τῶν παραληπτῶν καί μνημονεύοντας τίς προσευχές του «ἵνα ἡ ἀγάπη... ἔτι μᾶλλον καί μᾶλλον περισσεύῃ»³⁰. Φαίνεται ὅτι τό εἶδος τῆς εὐχαριστίας προσελκύει καί ὅλα τά ἄλλα εἶδη προσευχῆς: ὕστερα ἀπό ὅ,τι λάβαμε μιά φορά γιά πάντα στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δέν μπορούμε πιά νά προσευχόμαστε χωρίς νά ξεκινᾶμε ἀπ'

²⁴ Πρὸς Κορινθίους Β', 1, 11.

²⁵ Πρὸς Φιλήμονα 22.

²⁶ Πρὸς Φιλιππησίους 1, 19 καί Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α', 5, 5.

²⁷ Πρὸς Κολοσσαεῖς 4, 12.

²⁸ Βλ. Α' Ἰωάννου 5, 16.

²⁹ Πρὸς Φιλιππησίους 4,6. Βλ. Πρὸς Θεσσαλονικεῖς 5, 17 ἔξ: Πρὸς Τιμόθεον Α', 2, 1.

³⁰ Πρὸς Φιλιππησίους 1, 9.

αυτή τή δωρεά, καί ζητᾶμε ἀπό τό Θεό γιά νά μπορούμε νά τόν εὐχαριστοῦμε³¹.

iv) Προσευχή «έν τῷ Πνεύματι» τοῦ Υἱοῦ.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος μᾶς διαφωτίζει ἐπακριβῶς γιά τό ρόλο τοῦ Πνεύματος στήν προσευχή, πού μᾶς ἐνώνει μέ τήν Ἁγία Τριάδα. Ὅπως γίνεται καί σήμερα στίς λειτουργικές μας προσευχές, ἀπευθύνει τίς προσευχές του διά τοῦ Χριστοῦ στόν Πατέρα. Σπάνια ἀπευθύνεται στόν «Κύριο», δηλ. στόν Ἰησοῦ³².

Ἀλλά ἐκεῖνο πού μᾶς κάνει νά προσευχομάστε διά τοῦ Χριστοῦ (= στό ὄνομά Του), εἶναι ἀκριβῶς τό Πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας³³. Δι' αὐτοῦ, ὅπως καί ὁ Ἰησοῦς, ὀνομάζουμε τό Θεό «Πατέρα» καί μάλιστα μέ μιά λέξη οἰκειότητας «Ἀββᾶ», πού οἱ Ἰουδαῖοι ἐπιφύλασσαν γιά τούς ἐπίγειους πατέρες τους καί πού ποτέ δέ θά τή χρησιμοποιοῦσαν γιά τόν οὐράνιο Πατέρα. Ἡ εὐνοια αὐτή μόνο ἐκ τῶν ἄνω μπορεῖ νά προέλθει: «ἐξαπέστειλεν ὁ Θεός τὸ Πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κρᾶζον: ἄββᾶ ὁ πατήρ»³⁴.

Ἔτσι, ἡ ἀνάγκη πού δοκιμάζει ἡ ἀνθρωπότητα νά δικαιολογήσει τήν προσευχή της μέ μιά θεία πρωτοβουλία ικανοποιεῖται πραγματικά. Πολύ

³¹ Πρὸς Κορινθίους Β', 9, 11-15.

³² Πρὸς Κορινθίους Β', 12, 8. Βλ. Πρὸς Ἐφεσίους 5, 19, στό παράλληλο ὁμως χωρίο Πρὸς Κολοσσαεῖς 3,16 γίνεται λόγος γιά τό Θεό ἀντί γιά τόν Κύριο.

³³ Πρὸς Ρωμαίους 8, 15.

³⁴ Πρὸς Γαλάτας 4, 6. Βλ. καί Μάρκου 14, 36.

βαθύτερα από μία υϊκή συμπεριφορά, στην καρδιά της προσευχής μας βρίσκεται μία ύπαρξη υιοῦ. Ἔτσι, μ' ὅλες τίς ἀδυναμίες μας³⁵, τό Πνεῦμα πού προσεύχεται μέσα μας δίνει στήν προσευχή μας τή βεβαιότητα³⁶ ὅτι φθάνουμε στά βάθη ἀπ' ὅπου μᾶς καλεῖ ὁ Θεός, καί αὐτά τά βάθη εἶναι τά βάθη τῆς ἀγάπης. Ξέρουμε ποιὰ εἶναι αὐτή ἡ δωρεά πού ἀποτελεῖ τήν ἀρχή καί τό τέλος τῆς προσευχής μας. Εἶναι τό Πνεῦμα τῆς ἀγάπης πού ἤδη λάβαμε³⁷ καί πού ὅμως τό ζητᾶμε³⁸. «Ἐν τῷ Πνεύματι» ζητᾶμε ἕναν καινούργιο κόσμο, ὅπου εἴμαστε σίγουροι ὅτι θά εἰσακουσθοῦμε. Ἐξω ἀπό αὐτό τόν κόσμο προσευχόμαστε «ὡς οἱ ἐθνικοί». «Ἐν τῷ Πνεύματι» κάθε προσευχή εἶναι τό ἀντίθετο τῆς φυγῆς, ζητᾶμε τή συνάντηση τοῦ οὐρανοῦ καί τῆς γῆς: «*Τό Πνεῦμα καί ἡ νύμφη λέγουσιν ἔρχου ...ναί ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ*»³⁹.

* * * * *

2. Τ α π ε ί ν ω σ η

Ἦδη τό πρῶτο θέμα πού ἔθεσε ἡ Ἐκκλησία ἐνώπιον τῶν πιστῶν στήν ἀρχή τοῦ κατανυκτικοῦ Τριωδίου τήν Κυριακή τοῦ Τελώνου καί τοῦ Φαρισαίου εἶναι ἡ ταπείνωση. Ὑποδεικνύει στούς πιστούς νά καλλιεργήσουν καί νά ἀποκτήσουν οἱ πιστοί ταπεινό φρόνημα, ὅπως αὐτό πού ὑπέδειξε ὁ

³⁵ Πρὸς Ρωμαίους 8, 26.

³⁶ Πρὸς Ἑβραίους 4, 14 ἐξ. καί Ἰακώβου 4, 3 ἐξ.

³⁷ Πρὸς Ρωμαίους 5, 5.

³⁸ Λουκᾶ 11, 13.

³⁹ Ἀποκαλύψεως 22, 17.20.

Κύριος μέ τήν γνωστή παραβολή μέ τήν όποία έγκαινιάσθηκε ή περίοδος τοῦ Τριωδίου.

Ἡ βιβλική ταπεινοφροσύνη εἶναι πρῶτα ή μετριοφροσύνη, τό αντίθετο τῆς ματαιοδοξίας, τῆς ὑπερηφάνειας καί τῆς ἐπάρσεως. Χωρίς ἔπαρση ὁ μετριοφρονas δέν ἐμπιστεύεται στή δική του κρίση. Σύμφωνα μέ τήν παραγγελία τοῦ ἀποστόλου Παύλου «μή ὑπερφρονεῖν παρ' ὅτι δεῖ φρονεῖν, ἀλλά φρονεῖν εἰς τά σωφρονεῖν»⁴⁰.

Ἡ ταπεινοφροσύνη, ὡς τό αντίθετο τῆς ὑπερηφάνειας, βρίσκεται σέ βαθύτερο ἐπίπεδο. Εἶναι ή στάση τοῦ ἁμαρτωλοῦ πλάσματος μπροστά στόν Παντοδύναμο καί Τρισάγιο Θεό. Ὁ ταπεινός ἀναγνωρίζει πῶς ὅ,τι ἔχει τό ἔλαβε ἀπό τό Θεό γι' αὐτό δέν δικαιούται νά καυχᾶται. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀφαιρεῖ τήν αἰτία τῆς καυχήσεως τοῦ ἀνθρώπου : «τίς γάρ σε διακρίνει; τί δέ ἔχεις ὃ οὐκ ἔλαβες; εἰ δέ καί ἔλαβες, τί καυχᾶσαι ὡς μή λαβών;»⁴¹. Ὁ πιστός ἀντίθετα πιστεύει γιά τόν ἑαυτό του ὅτι εἶναι δοῦλος χωρίς ἀξία, ὅπως δίδαξε ὁ Κύριός μας λέγοντας: «οὕτω καί ὑμεῖς, ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν, ὅτι ὃ ὠφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν»⁴². Ὁ ταπεινός ἔχει τήν αὐτογνωσία ὅτι ἀπό μόνος του δέν εἶναι

⁴⁰ Πρὸς Ρωμαίους 12, 3. Πράξεων 5, 12

⁴¹ Πρὸς Κορινθίους Α' 4, 7.

⁴² Λουκᾶ 17, 10.

τίποτε⁴³ παρά μόνο ἓνας ἁμαρτωλός⁴⁴. Αὐτόν τόν ταπεινό πού ἐμπιστεύεται τόν ἑαυτό του στή χάρη τοῦ Θεοῦ⁴⁵ ὁ Θεός θά τόν δοξάσει⁴⁶.

Ἀσύγκριτα βαθύτερη εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Χριστοῦ ὁ Ὅποῖος, ἐνῶ εἶναι Θεός ὑπερτέλειος καί ἀνώτερος πάντων παντοδύναμος, πάνσοφος, ἀγαθός καί πλήρης χαρισμάτων ὑπεβίβασε τόν ἑαυτό Του, ἐνδυόμενος τά ράκη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως γιά νά μᾶς σώσει καί ὁ Ὅποῖος καλεῖ τούς μαθητές Του νά πράττουν κι αὐτοί τό ἴδιο νά ὑπηρετοῦν τούς ἀδελφούς τους προθύμως ἀπό ἀγάπη⁴⁷, ὥστε νά δοξάζεται ὁ Θεός «ἐν πᾶσιν» ὁ Θεός⁴⁸.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος παρουσιάζει στούς πιστούς παράδειγμα ταπεινώσεως τόν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό. Μέ τήν ἐνανθρώπησή Του ταπεινώθηκε. Μέ τήν ταπείνωσή Του ἐξυψώθηκε καί δοξάσθηκε *«Τοῦτο γάρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὁ καί ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμόν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καί σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. διὸ καί ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ*

⁴³ Πρὸς Γαλάτας 6, 3.

⁴⁴ Ἠσαΐα 6, 3 ἐξ. Λουκᾶ 5, 8.

⁴⁵ Ἰακώβου 4, 6 = Παροιμιῶν 3, 34.

⁴⁶ Α' Βασ 2, 7: Παροιμιῶν 15, 33.

⁴⁷ Λουκᾶ 22, 26 ἐξ.

⁴⁸ Α' Πέτρου 4, 10 ἐξ.

ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ πατρὸς»⁴⁹.

* * * * *

3. Νηστεία

Ἡ νηστεία εἶναι τό ἄθλημα τῆς περιόδου. Πρόκειται γιὰ ἄσκηση αὐτοκυριαρχίας καὶ ἐνισχύσεως τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου πού ὀφείλει νά ἀποστραφεῖ τὴν ἁμαρτία καὶ νά ἐνδυθεῖ τίς ἀρετές. Συνίσταται στή στέρψη ἀπὸ κάθε τροφή καὶ ποτό, ἐνδεχομένως καὶ ἀπὸ τίς σεξουαλικές σχέσεις, γιὰ μιὰ ἢ περισσότερες ἡμέρες.

Μερικοὶ σήμερα ἀκόμη κι ἂν εἶναι Χριστιανοί, δέν ἐκτιμοῦν τὴν νηστεία διόλου ἢ τὴν ἐκτιμοῦν ἐλάχιστα. Ἐνῶ μποροῦν καὶ ἀναγνωρίζουν τὴν ἀξία τοῦ μέτρου στή χρήση τοῦ ποτοῦ καὶ τοῦ φαγητοῦ, ἐν τούτοις δέν ἀντιλαμβάνονται καθόλου τὴν πνευματικὴ χρησιμότητά της. Ἡ Ἁγία Γραφή, στήν ὁποία στηρίζεται ἡ πράξη τῆς Ἐκκλησίας καθορίζει μέ ἀκρίβεια τό νόημα τῆς νηστείας καὶ κανονίζει τὴν ἐφαρμογή της. Μαζί μέ τὴν προσευχή καὶ τὴν ἐλεημοσύνη, τὴν θεωρεῖ μιὰ ἀπὸ τίς πιό οὐσιώδεις πράξεις πού ἐκφράζουν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν ταπεινοφροσύνη, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ νηστεία τῆς Ἐκκλησίας δέν εἶναι ἡ χορτοφαγία ἄλλων παραδόσεων, κατὰ τὴν ὁποία ἀποφεύγονται οἱ ζωϊκές τροφές (κρέας, γάλα,

⁴⁹ Πρὸς Φιλιππησίους 2, 5-11.

ίχθεϊς κ.λπ.). Ἡ νηστεία τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἄθλημα πού συνοδεύεται καί ὑποστηρίζεται κι ἀπό ἄλλες πνευματικές ἀσκήσεις, ὅπως τήν ἐγκράτεια, τήν προσευχή, τήν ἐλεημοσύνη, τήν συγχωρητικότητα καί συμβάλλει στήν καταπολέμηση τῶν παθῶν.

Ἡ Ἐκκλησία ἔχει καθορίσει τίς περιόδους τῆς νηστείας, ὅπως κατά τήν Ἀγία καί Μεγάλη Τεσσαρακοστή.

1. Τό νόημα τῆς νηστείας.

Ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ψυχή καί σῶμα, δέ θά χρησίμευε σέ τίποτα νά φανταστεῖ κανεῖς μιά θρησκεία καθαρά πνευματική. Ἡ ψυχή, γιά νά ἐνεργήσῃ ὑπεύθυνα, χρειάζεται τίς πράξεις καί τίς στάσεις τοῦ σώματος. Ζοῦμε ψυχοσωματικά. Ἡ νηστεία, πού συνοδεύεται πάντα ἀπό τήν ἱκετήρια προσευχή, χρησιμεύει γιά νά ἐκφράσῃ τήν ταπεινότητα μπροστά στό Θεό. Νηστεύω σημαίνει ταπεινώνω τήν ψυχή μου⁵⁰.

Στήν Ἀγία Γραφή, ὅταν κάποιος ἀρνεῖται νά φάῃ μιά ὁλόκληρη μέρα⁵¹, μολονότι θεωρεῖ τήν τροφή ὡς δῶρο τοῦ Θεοῦ⁵², ἡ στέρηση αὕτη εἶναι μιά θρησκευτική πράξη, πού τά κίνητρά της πρέπει νά κατανοηθοῦν σωστά. Τό

⁵⁰ Λευιτικό 16, 29.31.

⁵¹ Λευιτικό 20,26. Β' Βασιλειῶν 12, 16 ἐξ. Ἰωάννου 3,7.

⁵² Δευτερονόμιο 8,3.

ἴδιο ἰσχύει καί γιά τήν ἀποχή ἀπό τίς συζυγικές σχέσεις⁵³. Πρόκειται γιά συμπεριφορά ἐμπιστοσύνης στόν Θεό.

Στρέφεται κανείς πρὸς τόν Κύριο⁵⁴ μέ διάθεση ἐξαρτήσεως καί ὁλοκληρωτικῆς ἐγκαταλείψεως α) πρὶν ἀναλάβει ἓνα δύσκολο ἔργο⁵⁵, β) γιά νά ζητήσῃ συγγνώμη γιά κάποιο σφάλμα του⁵⁶, γ) γιά νά ζητήσῃ τήν ἴαση ἀπὸ κάποια ἀσθένεια⁵⁷, δ) γιά νά θρηνήσῃ σέ περίπτωση θανάτου προσφιλοῦς⁵⁸ ἢ χηρείας⁵⁹ ε) μετὰ ἀπὸ μιά ἐθνική συμφορά⁶⁰, στ) γιά νά ἀποτρέψῃ μιά καταστροφή⁶¹, ζ) γιά νά δεχτεῖ τό θεῖο φωτισμό⁶², η) γιά νά περιμένῃ τή χάρη πού ἀπαιτεῖται γιά τήν ἐκπλήρωση κάποιας ἀποστολῆς⁶³, θ) γιά νά ἐτοιμαστεῖ νά συναντήσῃ τόν Θεό⁶⁴.

Οἱ εὐκαιρίες καί τά κίνητρα ποικίλλουν. Σ' ὅλες τίς περιπτώσεις ὅμως ἐκεῖνο πού ἐνδιαφέρει εἶναι νά τοποθετηθεῖ κανείς μέ πίστη σέ μιά κατάσταση ταπεινοφροσύνης, ὥστε νά δεχτεῖ τήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καί νά σταθεῖ ἐνώπιόν Του. Αὕτῃ ἡ σοβαρή πρόθεση ἀποκαλύπτει τό νόημα τῶν σαράντα ἡμερῶν πού πέρασαν χωρίς τροφή ὁ θεόπτης Μωυσῆς⁶⁵ καί ὁ

⁵³ Ἰωήλ 2, 16.

⁵⁴ Δανιήλ 9,3: Α' Ἑσδρας 8,21.

⁵⁵ Κριτῶν 20,26. Ἑσθήρ 4, 16.

⁵⁶ Γ' Βασιλειῶν 21, 27.

⁵⁷ Β' Βασιλειῶν 12,16.22.

⁵⁸ Α' Βασιλειῶν 31,13. Β' Βασιλειῶν 1, 12.

⁵⁹ Ἰουδίθ 8,5. Λουκᾶ 2, 37.

⁶⁰ Α' Βασιλειῶν 7,6. Β' Βασιλειῶν 1, 12. Βαρ 1, 5. Ζαχαρίου 8,19.

⁶¹ Ἰωήλ 2, 12-17. Ἰουδίθ 4, 9-13.

⁶² Δανιήλ 10,12.

⁶³ Πράξεων 13,2 ἔξ.

⁶⁴ Ἐξόδου 34, 28. Δανιήλ 9,3.

⁶⁵ Ἐξόδου 34,28.

ζηλωτής προφήτης Ἡλίας⁶⁶. Ὅσο για τίς σαράντα ἡμέρες τῆς νηστείας τοῦ Ἰησοῦ στήν ἔρημο, πού ἀκολουθοῦν τό πρότυπο αὐτῶν τῶν δύο περιπτώσεων, σκοπός τους δέν εἶναι νά Τόν προετοιμάσουν γιά νά δεχτεῖ τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ ὁ ἴδιος εἶναι πλήρης Πνεύματος⁶⁷. Τό Πνεῦμα τόν ὁδηγεῖ σ' αὐτή τή νηστεία, γιά νά ἐγκαινιάσει τήν μεσσιανική ἀποστολή Του μέ μιά πράξη ἐγκαταλείψεως γεμάτης ἐμπιστοσύνη στόν Πατέρα Του⁶⁸.

2. Ἡ πρακτική τῆς νηστείας.

Τό Ἰουδαϊκό ἐορτολόγιο γνώριζε μιά «μεγάλη νηστεία» τήν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἐξιλασμοῦ⁶⁹. Ἡ τήρησή της ἀποτελοῦσε ὄρο γιά νά ἀνήκει κανείς στό λαό τοῦ Θεοῦ⁷⁰. Ὑπῆρχαν κι ἄλλες συλλογικές νηστεῖες στίς ἐπετεῖους τῶν ἐθνικῶν συμφορῶν. Ἐκτός ἀπό τίς καθιερωμένες νηστεῖες, οἱ εὐσεβεῖς Ἰουδαῖοι νήστευαν ἀπό προσωπική εὐλάβεια⁷¹, ὅπως π.χ. οἱ μαθητές τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ καί οἱ Φαρισαῖοι⁷², μερικοί ἀπό τούς ὁποίους νήστευαν δύο φορές τήν ἐβδομάδα⁷³. Ἔτσι προσπαθοῦσαν νά ἐκπληρώσουν ἓνα ἀπό τά στοιχεῖα τῆς ἐνάρετης ζωῆς ὅπως τήν καθόριζαν οἱ διατάξεις τοῦ Νόμου ἀπό τον Μωϋσῆ καί τό κήρυγμα τῶν Προφητῶν.

⁶⁶ Γ' Βασιλειῶν 19, 8.

⁶⁷ Λουκᾶ 4, 1.

⁶⁸ Ματθαίου 4, 1-4.

⁶⁹ Βλ. Πράξεων 27, 9.

⁷⁰ Λευϊτικοῦ 23, 29.

⁷¹ Λουκᾶ 2, 37.

⁷² Μάρκου 2, 18.

⁷³ Λουκᾶ 18, 12.

Ἄν καί ὁ Ἰησοῦς Χριστός δέν καθορίζει μιά τέτοια τακτική νηστείας στους μαθητές Του⁷⁴, αὐτό δέ σημαίνει ὅτι περιφρονεῖ ἢ ὅτι θέλει νά καταλύσει αὐτή τή πρακτική. Ἀλλά μέ τήν διδασκαλία Του ἔρχεται γιά νά τήν «πληρώσει», νά τήν τελειοποιήσει καί νά τήν κάνει ἀρεστή καί ἐπαινετή ἀπό τόν Θεό, γι αὐτό καί ἀπαγορεύει στους μαθητές Του νά τή διατυμπανίζουν καί τούς καλεῖ νά τήν ξεπεράσουν σέ ὀρισμένα σημεῖα⁷⁵. Ὁ Ἰησοῦς ἐπιμένει περισσότερο στήν ἀπαγκίστρωση ἀπό τά πλούτη⁷⁶, στήν ἐκούσια ἐγκράτεια⁷⁷, καί κυρίως στήν αὐταπάρνηση καί στήν ἄρση τοῦ σταυροῦ⁷⁸.

Ὁ πιστός ὅταν νηστεύει διτρέχει ὀρισμένους πνευματικούς κινδύνους ὅπως τόν κίνδυνο τῆς τυπολατρίας, πού τήν κατήγγειλλαν ἤδη οἱ Προφῆτες⁷⁹, τόν κίνδυνο τῆς ὑπεροψίας καί ἐπιδείξεως, ἄν νηστεύει κανεῖς «ὅπως φανῇ τοῖς ἀνθρώποις»⁸⁰. Σ' αὐτές τίς περιπτώσεις δέν ἀκυρώνεται μόνο ἡ μισθαποδοσία, ἀλλά καί καθίσταται ὁ ἄνθρωπος ἀλλότριος στήν δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ. Ἀποξενώνεται καί ἀπομακρύνεται ὁ ἄνθρωπος ἀπό τόν Θεό, πού ἔχει καί ἐκδηλώνει ἄλλο φρόνημα.

Γιά νά εἶναι ἀρεστή στό Θεό, ἡ ἀληθινή νηστεία ὀφείλει νά εἶναι ἐνωμένη μέ τήν ἀγάπη γιά τόν πλησίον καί νά περιέχει τήν ἀναζήτηση τῆς

⁷⁴ Μάρκου 2, 18.

⁷⁵ Ματθαίου 5, 17.20 καί 6, 1.

⁷⁶ Ματθαίου 19, 21.

⁷⁷ Ματθαίου 19, 12.

⁷⁸ Ματθαίου 10, 38-39.

⁷⁹ Ἀμώς 5, 21. Ἰερεμίου 14, 12.

⁸⁰ Ματθαίου 6, 16.

ἀληθινῆς δικαιοσύνης⁸¹. Ἔτσι δὲν μπορεῖ νά διαχωριστεῖ οὔτε ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνη οὔτε ἀπὸ τὴν προσευχή. Τέλος, πρέπει νά νηστεύει κανεὶς γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ⁸². Γι' αὐτό ὁ Ἰησοῦς μᾶς καλεῖ νά νηστεύουμε μέ ἀπόλυτη διακριτικότητα. Νά γίνεται γνωστό ὅτι νηστεύουμε μόνο στό Θεό. Αὐτή ἡ νηστεία θά εἶναι ἡ καθαρὴ ἔκφραση τῆς ἐλπίδας μας σ' Αὐτόν. Μιά νηστεία ταπεινή, πού θ' ἀνοίξει τὴν καρδιά στὴν διαμόρφωση τοῦ κατὰ Θεὸν ἀνθρώπου, ὅπως ὁ Θεός. Αὐτό εἶναι τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ Πατέρα πού βλέπει καὶ ἐνεργεῖ «ἐν τῷ κρυπτῷ»⁸³.

Ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία διατήρησε, σχετικὰ μέ τὴ νηστεία, τίς συνήθειες τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, πού ἐπιτελοῦνται ὅμως μέ τὸ πνεῦμα πού καθόρισε ὁ Ἰησοῦς. Οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μνημονεύουν λατρευτικὲς τελετουργίες πού περιλαμβάνουν νηστεία καὶ προσευχή⁸⁴. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, στὴ διάρκεια τοῦ ἐξαντλητικοῦ ἱεραποστολικοῦ μόχθου του, δὲν ἀρκεῖται στὴν πείνα καὶ στὴ δίψα πού τοῦ ἐπιβάλλουν οἱ περιστάσεις, ἀλλὰ προσθέτει καὶ τίς συχνές νηστεῖες⁸⁵.

3. Ἡ εὐάρεστη στὸν Θεὸ νηστεία

⁸¹ Ἡσαΐου 58, 2-11.

⁸² Ζαχαρίου 7, 5.

⁸³ Ματθαίου 6, 17 ἔξ.

⁸⁴ Πράξεων 13,2 ἔξ. 14, 23.

⁸⁵ Πρὸς Κορινθίους Β', 6,5. 11,27.

Ἡ Ἐκκλησία ἔμεινε πιστή σ' αὐτή τήν παράδοση, προσπαθώντας μέ τήν ἄσκηση τῆς νηστείας νά ὀδηγήσει τούς πιστούς σ' ἕνα ὀλοκληρωτικό ἄνοιγμα στή χάρη τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ἀναμένουν τήν ἐπάνοδό Του. Γιατί ἂν ἡ πρώτη ἔλευση τοῦ Ἰησοῦ ἐκπλήρωσε τήν προσδοκία τοῦ Ἰσραήλ, ὁ χρόνος πού ἀκολουθεῖ μετά τήν ἀνάστασή Του δέν εἶναι ὁ καιρός τῆς ὀλοκληρωμένης χαρᾶς στή διάρκεια τοῦ ὁποίου δέν χρειάζεται καμιά πράξη μετάνοιας. Ὁ Ἰησοῦς, ὑποστηρίζοντας, ἐνάντια στούς Φαρισαίους, τούς Μαθητές Του πού τούς κατηγοροῦσαν ὅτι νήστευαν, εἶπε ὁ Ἰδιος: *«μὴ δύνανται οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν ᾧ ὁ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι, νηστεύειν, Ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις»*⁸⁶. Ἡ ἀληθινὴ νηστεία λοιπόν ἀφορᾷ τήν πίστη, στήν ἐνδοξη ἔλευση τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ πιστός πού στερεῖται τήν θέα τοῦ Ἀγαπημένου καί συνεχῶς Τόν ἀναζητᾷ, νηστεύοντας καί προσευχόμενος *«ἄχρις οὔ ἂν ἔλθῃ»*⁸⁷. Περιμένοντας, λοιπόν, τήν ἐπάνοδο τοῦ Νυμφίου, ἡ νηστεία πού γίνεται μέ μετάνοια ἔχει τή θέση τῆς στή ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.

* * * * *

3. Μετάνοια καὶ ἐξομολόγηση

Ὁ Θεός καλεῖ τούς ἀνθρώπους νά ἔρθουν σέ κοινωνία μαζί Του.

Πρόκειται ὅμως γιὰ ἁμαρτωλούς ἀνθρώπους ἀπὸ δύο αἰτίες:

⁸⁶ Μάρκου 2, 19 ἐξ. πρλ.

⁸⁷ Πρὸς Κορινθίους Α', 11, 26.

α'. Ἀμαρτωλοί ἐκ γενετῆς⁸⁸ ἀπό τό σφάλμα τοῦ Προπάτορά τους, ἔνεκα τοῦ ὁποίου «ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε»⁸⁹ καί ἀπό τότε κατοικεῖ στά πιά ἐνδόμυχα τοῦ «ἐγώ» τους⁹⁰ καί

β'. Ἀμαρτωλοί ἀπό προσωπική τους εὐθύνη, γιατί ὁ καθένας ἀπ' αὐτούς, «πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν»⁹¹, δέχτηκε θεληματικά τό ζυγὸ τῶν ἁμαρτωλῶν παθῶν⁹². Ἡ ἀπάντηση στήν πρόσκληση τοῦ Θεοῦ θά ἀπαιτήσῃ λοιπόν ἀπ' αὐτούς, στήν ἀρχή, μεταστροφή κι ἔπειτα, σ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς, μιά στάση μετάνοιας. Γι' αὐτό ἡ μεταστροφή κι ἡ μετάνοια κατέχουν σπουδαία θέση στὴ ἀγιογραφικὴ ἀποκάλυψη καί τὴν ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Οἱ δύο ἔννοιες μετάνοια/μεταστροφή ἀπέκτησαν στήν διαδρομὴ τοῦ χρόνου μέ βραδύ ρυθμὸ τὴν πληρότητα τῆς σημασίας του, καθὼς ἡ ἔννοια τῆς ἁμαρτίας ἐξεταζόταν σὲ βάθος. Ὅρισμένες ἐκφράσεις ἀναφέρονται στὴ στάση τοῦ ἀνθρώπου πού στρέφεται καί ἀφιερώνεται θεληματικά στό Θεό, ὅπως π.χ. : «ἐκζητήσατε τὸν Κύριον»⁹³, ἢ «τὸ πρόσωπόν σου, Κύριε, ζητήσω»⁹⁴, ἢ «κατενύγη Ἀχαάβ ἀπὸ προσώπου μου»⁹⁵, καί «ἐτοιμάσατε τὰς καρδίας ὑμῶν πρὸς Κύριον»⁹⁶.

⁸⁸ Ψαλμοῦ 50, 7.

⁸⁹ Πρὸς Ρωμαίους 5, 12.

⁹⁰ Πρὸς Ρωμαίους 7, 20.

⁹¹ Πρὸς Ρωμαίους 7, 14.

⁹² Βλ. Πρὸς Ρωμαίους 7, 5.

⁹³ Ἀμώς 5, 4. Ὡσηέ 10, 2.

⁹⁴ Ὡσηέ 5, 15. Ψαλμοῦ 23, 6 καί 26, 8.

⁹⁵ Γ' Βασιλειῶν 20, 29. Δ' Βασιλειῶν 22, 19.

⁹⁶ Α' Βασιλειῶν 7, 3.

Ἀλλά ὁ ὅρος μεταστροφή πού χρησιμοποιεῖται συχνότερα, στήν ἁγία Γραφή, ἀποδίδει τήν ἔννοια τῆς ἀλλαγῆς ὁδοῦ, τῆς ἐπανόδου, τῆς μεταστροφῆς σέ θρησκευτική συνάφεια, ὁ ὅρος σημαίνει ὅτι ἀπομακρύνεται κανεῖς ἀπό ὅ,τι εἶναι κακό καί στρέφεται πρὸς τὸ Θεό. Αὐτό προσδιορίζει τήν «οὐσία τῆς μεταστροφῆς», ἡ ὁποία συνεπάγεται ἀλλαγὴ συμπεριφορᾶς, νέο προσανατολισμὸ ὅλης τῆς διαγωγῆς.

Σέ μεταγενέστερη ἐποχὴ, προχώρησε περισσότερο ἡ διάκριση μεταξὺ τῆς ἐσωτερικῆς ὑφῆς τῆς μετάνοιας καί τῶν ἐξωτερικῶν πράξεων πού αὐτὴ ἐπιβάλλει. Γι' αὐτό στήν Ἁγία Γραφή χρησιμοποιεῖται τὸ ρῆμα «ἐπιστρέφω», πού δηλώνει τίς ιδιότητες τῆς ἐπιστροφῆς στό Θεό ἀπὸ τὴν ὁποία προκύπτει μιὰ ἀλλαγὴ στήν πρακτικὴ συμπεριφορὰ, καί συγχρόνως τὸ ρῆμα «μετανοῶ», πού ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴ μεταστροφή. Ἀναλύοντας τὰ βιβλικά κείμενα, ὀφείλουμε νὰ ἔχουμε ὑπόψη αὐτές τίς δύο ἀπόψεις πού διακρίνονται μεταξὺ τους, ἀλλὰ ἡ μιὰ συμπληρώνει στενὰ τὴν ἄλλη.

* * * * *

4. Ἐλεημοσύνη

Ὁ πιστὸς ἀποδίδει πλῆρες νόημα στήν δραστηριότητά του, διαμορφώνοντας τὴν ἀνάλογα μέ ἐκείνη τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Λαμβάνοντας τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τοῦ δίνεται ἡ δυνατότητα νὰ ἐκπληρώσει μέ τὴν ἐλεημοσύνη τὸ

νέο Νόμο της αγάπης και νά συνεργαστεί στήν οίκοδόμηση τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ.

Ἐμβαθύνοντας στά κείμενα τῆς ἁγίας Γραφῆς ἀνακαλύπτουμε τήν σταδιακή ωρίμανση καί τελειοποίηση τῆς ἐλεημοσύνης ὡς πρός τήν ἔννοιά της καί τήν πρακτική.

Ι. Ἡ ἐλεημοσύνη στήν Παλαιά Διαθήκη

1. *Οἱ σημασίες τῆς λέξεως.*

Ἐλεημοσύνη εἶναι ἡ εὐσπλαχνία τοῦ ἀνθρώπου γιά τούς ὁμοίους του⁹⁷. Αὐτή ἡ τελευταία εἶναι γνήσια μόνο ὅταν μετουσιώνεται σέ πράξεις, ὅπως, κατά κύριο λόγο, ἡ ὑλική ὑποστήριξη αὐτῶν πού ἔχουν ἀνάγκη. Ἡ ἐλληνική λέξη θά καταλήξει νά περιοριστεῖ στή συγκεκριμένη αὐτή ἔννοια τῆς «ἐλεημοσύνης» μέσα στήν Καινή Διαθήκη. Σέ ὅλη τήν Ἀγία Γραφή, ἡ ἐλεημοσύνη, ὡς ἔκφραση καλοσύνης τοῦ ἀνθρώπου γιά τόν ἀδελφό του, εἶναι πρὶν ἀπό ὅλα μίμηση τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ ὁ ὁποῖος, πρῶτος, ἔχει δώσει ἀποδείξεις τῆς ἀγαθοσύνης Του πρός τόν ἄνθρωπο.

2. Τό καθῆκον τῆς ἐλεημοσύνης.

⁹⁷ Γενέσεως 47, 29.

Ἡ ἔννοια τῆς ἐλεημοσύνης εἶναι τόσο παλαιά ὅσο καί ἡ βιβλική θρησκεία, πού ἀπό τήν ἀρχή ἀπαιτεῖ τήν ἀγάπη γιά τούς ἀδελφούς καί τούς πτωχοὺς. Ὁ Νόμος πού δόθηκε ἀπό τόν Μωϋσῆ ἀναφέρει κωδικοποιημένες μορφές ἐλεημοσύνης, ὅπως ὅποτε ἀρχαῖες, ὅπως π.χ. : τήν ὑποχρέωση νά ἀφήνει κανεῖς στό θερισμό καί στόν τρυγητό ἓνα μέρος τῆς συγκομιδῆς⁹⁸ τή δεκάτη κάθε τρία χρόνια, γιά ὅσους δέν ἔχουν δική τους γῆ: ὅπως τούς Λευῖτες, τούς ξένους, τά ὀρφανά, τίς χῆρες⁹⁹. Ὑπάρχει ὁ φτωχός, καί στήν ἔκκλησή του πρέπει ν' ἀνταποκρίνεται ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ μέ γενναιοδωρία¹⁰⁰ καί λεπτότητα.¹⁰¹

3. Ἐλεημοσύνη καί θρησκευτική ζωή.

Αὕτη ἡ ἐλεημοσύνη πρέπει νά εἶναι μιά πράξη θρησκευτική, καί ὄχι ἀπλή φιланθρωπία. Συχνά σέ συνάρτηση μέ ἑκτακτες λειτουργικές τελετές¹⁰², ἡ γενναιοδωρία πρὸς τούς φτωχοὺς εἶναι ἀπαραίτητη γιά νά συμμετάσχει ὁ πιστός στήν ἐορταστική σύναξη. Ὡς ἐκ τούτου ἀποτελεῖ μέρος τῆς κανονικῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐορτῶν¹⁰³. Ἀκόμη περισσότερο, ἡ πράξη αὕτη παίρνει τήν ἀξία της ἀπό τό γεγονός ὅτι φθάνει ὡς τόν ἴδιο τό Θεό¹⁰⁴ ὁ Ὅποιος δίδει

⁹⁸ Λευιτικό 19,9. 23,22. Δευτερονόμιο 24, 20 ἐξ. Ρούθ 2.

⁹⁹ Δευτερονομίου 14,28 ἐξ. βλ. Τωβίτ 1,8.

¹⁰⁰ Δευτερονομίου 15,11: Παροιμιῶν 3, 27 ἐξ. 14,21.

¹⁰¹ Σοφία Σειράχ 18,15 ἐξ.

¹⁰² Β' Βασιλειῶν 6,19. Β' Παραλειπομένων 30,21-26. 35,7 ἐξ. Νεεμίου 8,10 ἐξ.

¹⁰³ Δευτερονομίου 16,11.14. Τωβίτ 2.1 ἐξ.

¹⁰⁴ Παροιμιῶν 19, 17

κάποιο δικαίωμα στον πιστό να αναμένει την ανταπόδοσή της¹⁰⁵ και την άφεση τῶν ἁμαρτιῶν¹⁰⁶. Ἰσοδυναμεῖ μέ θυσία πού προσφέρεται στό Θεό¹⁰⁷. Ὁ πιστός στερώντας τόν ἑαυτό του ἀπό τά ἀγαθά του, ἀποθηκεύει ἕνα θησαυρό¹⁰⁸. «*Μακάριος ὁ συνιῶν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα*».¹⁰⁹ Ὁ γερο-Τωβίας προτρέπει θερμά τὸ γιό του μ' αὐτά τά λόγια: «*Μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ παντὸς πτωχοῦ, καὶ ἀπὸ σοῦ οὐ μὴ ἀποστραφῇ τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ ὡς σοὶ ὑπάρχει κατὰ τὸ πλῆθος, ποιήσον ἐξ αὐτῶν ἐλεημοσύνην, ἐὰν ὀλίγον σοι ὑπάρχη, κατὰ τὸ ὀλίγον μὴ φοβοῦ ποιεῖν ἐλεημοσύνην... μὴ φθονεσάτω σου ὁ ὀφθαλμὸς ἐν τῷ ποιεῖν σε ἐλεημοσύνην...*»¹¹⁰.

II. Στὴν Καινὴ Διαθήκη ἡ παλαιὰ πρακτικὴ

τῆς ἐλεημοσύνης τελειοποιεῖται γιὰ νὰ εἶναι εὐάρεστη στὸν Θεό

Μέ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χριστοῦ, ἡ ἐλεημοσύνη διατηρεῖ τὴν ἀξία της, τοποθετεῖται ὅμως στὰ πλαίσια τῆς νέας οἰκονομίας, τῆς ὠλοκληρομένης εὐσέβειας πού τῆς προσδίδει καινούρια σημασία.

1. Ἡ ἄσκηση τῆς ἐλεημοσύνης.

¹⁰⁵ Ἰεζεκιήλ 18,7. βλ. 16,49. Παροιμιῶν 21,13. 28,27.

¹⁰⁶ Δευτερονομίου 4,24. Σοφία Σειράχ 3,30.

¹⁰⁷ Σοφία Σειράχ 35,2.

¹⁰⁸ Σοφία Σειράχ 29,12.

¹⁰⁹ Ψαλμοῦ 40,2-4. Βλ. Παροιμιῶν 14,21.

¹¹⁰ Τωβίτ 4,7-11.16 ἐξ.

Ἡ ἐλεημοσύνη θαυμάζεται ἀπό τούς πιστούς, προπάντων ὅταν ἀσκεῖται ἀπό ξένους, ἀπό «φοβουμένους τὸν Θεόν», πού ἐκδηλώνουν ἔτσι τή συμπάθειά τους γιά τήν πίστη¹¹¹. Ἄλλωστε, ὁ Ἰησοῦς τήν εἶχε συγκαταλέξει, μαζί μέ τή νηστεία, καί τήν προσευχή, μεταξύ τῶν τριῶν στύλων τῆς εὐσεβείας¹¹².

Συνιστώντας τήν ὁμως, ὁ Ἰησοῦς ἀπαιτεῖ νά γίνεται μέ πλήρη ἀνιδιοτέλεια, χωρίς καμιά ἐπίδειξη¹¹³, χωρίς τήν ἐλπίδα ἀνταποδόσεως, «μηδέν ἀπελπίζοντες»¹¹⁴, ἀκόμη καί χωρίς μέτρο¹¹⁵ ἢ ἐπιφύλαξη. Γι' αὐτό δέν θεσμοθετεῖται μιά κωδικοποιημένη «ταρίφα» ὅσο κι ἂν εἶναι ὑψηλή: ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστής φαίνεται ν' ἀντικαθιστᾷ τήν παραδοσιακή δεκάτη πού προβλέπετο ἀπό τήν Παλαιά Διαθήκη μέ τή διανομή τῆς μισῆς περιουσίας¹¹⁶. Αὐτό ἀκριβῶς ἔκανε ὁ Ζακχαῖος¹¹⁷. Ἐκεῖνο ὁμως πού ὁ Χριστός συνιστᾷ στούς δικούς Του εἶναι νά μήν κλείνουν τά αὐτιά σέ κανένα αἶτημα¹¹⁸, γιατί οἱ πτωχοί βρίσκονται πάντοτε ἀνάμεσά μας¹¹⁹. Κι ὅταν ἀκόμη οἱ δικοί Του δέν ἔχουν τίποτα δικό τους¹²⁰, παραμένει γι αὐτούς τό καθῆκον νά μεταδίνουν τίς

¹¹¹ Λουκᾶ 7,5. Πράξεων 9,36 καί 10,2.

¹¹² Ματθαίου 6, 1-18.

¹¹³ Ματθαίου 6, 1-4.

¹¹⁴ Λουκᾶ 6,35 καί 14,14.

¹¹⁵ Λουκᾶ 6,30.

¹¹⁶ Λουκᾶ 3,11

¹¹⁷ Λουκᾶ 19,8.

¹¹⁸ Ματθαίου 5,42πρλ.

¹¹⁹ Ματθαίου 26,11πρλ.

¹²⁰ Πράξεων 2,44 ἐξ.

δωρεές τοῦ Χριστοῦ¹²¹ καί νά ἐργάζονται γιά νά μποροῦν νά βοηθοῦν αὐτούς πού ἔχουν ἀνάγκη¹²².

2. Ἡ ἐλεημοσύνη καί ὁ Χριστός.

Ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι ἓνα χρέος τόσο βασικό, γιατί βρίσκει τό νόημά της στήν πίστη στό Χριστό, μιά πίστη περισσότερο ἢ λιγότερο βαθιά.

α) Ἄν ὁ Ἰησοῦς, ὅπως καί ἡ Ἰουδαϊκή παράδοση, δέχεται ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη εἶναι πηγή οὐράνιας ἀνταποδόσεως¹²³, ὅτι ἀποτελεῖ θησαυρό στους οὐρανούς¹²⁴, χάρη στους φίλους πού ἀποκτᾷ κανεῖς¹²⁵, δέν τό κάνει γιά λόγους ἰδιοτελοῦς ὑπολογισμοῦ, ἀλλά γιατί διά τῶν ἀδελφῶν μας πού δυστυχοῦν προσεγγίζουμε προσωπικά τόν Ἰησοῦ: «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων...»¹²⁶.

β) Ἄν ὁ μαθητής ὀφείλει νά δώσει τά πάντα σέ ἐλεημοσύνες¹²⁷ αὐτό γίνεται πρὶν ἀπ' ὅλα γιά νά μπορεῖ νά ἀκολουθήσει τόν Ἰησοῦ χωρίς νά λυπᾶται γιά τήν ἐγκατάλειψη τῶν ἀγαθῶν του¹²⁸, κι ἔπειτα γιά νά εἶναι γενναιόδωρος ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς, πού ὅπως γράφει ὁ ἀπόστολος Παῦλος

¹²¹ Πράξεων 3,6.

¹²² Πρὸς Ἐφεσίους 4,28.

¹²³ Ματθαίου 6,2 ἐξ.

¹²⁴ Λουκᾶ 12,21.33 ἐξ.

¹²⁵ Λουκᾶ 16,9.

¹²⁶ Ματθαίου 25,31-46.

¹²⁷ Λουκᾶ 11,41. 12,33.18,22.

¹²⁸ Ματθαίου 19,21 ἐξ. πρλ.

στούς Κορινθίους «ἐπτώχευσε πλούσιος ὢν, ἵνα ὑμεῖς τῇ ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσητε»¹²⁹.

γ) Τέλος, γιά νά δείξει ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἡ χριστιανική ἐλεημοσύνη ὑποτάσσεται σέ ἄλλους νόμους, κι ὄχι στούς νόμους τῆς ἀπλῆς φιλανθρωπίας, δέ δίστασε ν' ἀντικρούσει τόν Ἰούδα, ὑπερασπίζοντας τήν ἀφιλοκερδή χειρονομία τῆς γυναίκας, πού «ἐσπατάλησε» τήν ἀξία τριακοσίων ἡμερῶν δουλειᾶς (δηλαδή περίπου ἑνός ἔτους ἐργασίας) χύνοντας τό πολύτιμο μύρο της, λέγοντάς του μέ αὐστηρό τρόπο: «Τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἐαυτῶν, ἐμέ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε»¹³⁰. Οἱ φτωχοὶ ἀνήκουν στή συνήθη οἰκονομία¹³¹, φυσική μέσα σέ μιά ἀμαρτωλή ἀνθρωπότητα, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς ἐξαγγέλλει τήν ὑπερφυσική μεσσιανική οἰκονομία. Ἡ πρώτη βρίσκει τό ἀληθινό της νόημα μόνο διά τῆς δεύτερης: οἱ φτωχοὶ δέ βοηθοῦνται χριστιανικά παρά μέ τήν ἀναφορά στήν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, πού ἀποκαλύφθηκε στό πάθος καὶ στό θάνατο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

3. Ἡ ἐλεημοσύνη μέσα στήν Ἐκκλησία.

Ἄν καί μερικές ἀφιλοκερδεῖς πράξεις παραμένουν ἀναγκαῖες γιά ν' ἀποφευχθεῖ ἡ σύγχυση ἀνάμεσα στό Εὐαγγέλιο τῆς βασιλείας καί στήν ἐξάλειψη τῆς φτώχειας, εἶναι βέβαιο ὅτι γιά νά προσεγγίσουμε τό Νυμφίο,

¹²⁹ Πρὸς Κορινθίους Β', 8,9.

¹³⁰ Ματθαίου 26,11πρλ.

¹³¹ Δευτερονομίου 15,11.

πού ἔχει «ἀπαρθῆ» ἀπό ἐμᾶς¹³², πρέπει νά βοηθοῦμε τόν πλησίον μας: «ὅς δ' ἄν...θεωρῇ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ χρεῖαν ἔχοντα καὶ κλείσῃ τὰ σπλάγχνα αὐτοῦ ἀπ' αὐτοῦ, πῶς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μένει ἐν αὐτῷ;»¹³³. Πῶς εἶναι δυνατὴ ἡ τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας χωρὶς τὴν ἀδελφικὴ κατανομή τῶν ἀγαθῶν¹³⁴;

Μπορεῖ ὅμως ἡ ἐλεημοσύνη νά ἔχει καὶ μιά ἀκόμη εὐρύτερη σημασία, καὶ νά δηλώνει τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν. Αὐτό θέλει νά πεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν δίνει ἓνα ὄνομα ἱερό στον ἔρανο, στή λογεῖα, πού κάνει γιὰ χάρη τῆς μητέρας Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων: εἶναι διακονία¹³⁵, «λειτουργία»¹³⁶. Πράγματι, γιὰ νά γεφυρώσει τό χάσμα πού εἶχε ἀρχίσει νά ἀνοίγεται ἀνάμεσα στους ἐξ εἰδωλολατρῶν καὶ στους ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανούς, ὁ Παῦλος φροντίζει μέ οὐσιαστικὲς ἐλεημοσύνες νά ἐκφράσει τὴν ἐνότητα τῶν δύο αὐτῶν κατηγοριῶν, τῶν μελῶν τοῦ ἐνός Σώματος τοῦ Χριστοῦ¹³⁷.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος μέ θερμότητα ἀπαγγέλλει ἓναν ἀληθινὸ «λόγο περὶ ἀγάπης» ὅταν ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Κορινθίους¹³⁸! Πρέπει νά ἐπιδιώκεται ἡ ἰσότητα ἀνάμεσα στους ἀδελφούς¹³⁹, μέ τὴ μίμηση τῆς

¹³² Ματθαίου 9,15.

¹³³ Α' Ἰωάννου 3,17. Βλ. Ἰακώβου 2,16.

¹³⁴ Πρὸς Κορινθίους Α', 11,20 ἐξ.

¹³⁵ Πρὸς Κορινθίους Β', 8,4 καὶ 9,1.12 ἐξ.

¹³⁶ Πρὸς Κορινθίους Β', 9,12.

¹³⁷ Βλ. Πράξεις 11,29. Πρὸς Γαλάτας 2,10. Πρὸς Ρωμαίους 15,26 ἐξ. Πρὸς Κορινθίους Α', 16,1-4.

¹³⁸ Πρὸς Κορινθίους Β', 8-9.

¹³⁹ Πρὸς Κορινθίους Β', 8,13.

γενναιοδωρίας τοῦ Χριστοῦ¹⁴⁰. Γιά νά δοξάζεται ὁ Θεός¹⁴¹, πρέπει κανεῖς νά σπέρνει μέ ἀπλοχεριά, γιατί «*ἰλαρόν δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός*»¹⁴².

* * * * *

5. Συγχωρητικότητα καί μακροθυμία

Στή Βίβλο, ὁ ἁμαρτωλός εἶναι ἓνας χρεώστης πού ὁ Θεός, μέ τήν ἄφεσή Του, τοῦ χαρίζει τό χρέος¹⁴³. Ἀπαλλαγή τόσο ἀποτελεσματική ὥστε ὁ Θεός νά μή βλέπει πιά τήν ἁμαρτία, πού εἶναι σάν νά ρίχτηκε πίσω Του¹⁴⁴, πού ἀφέθηκε¹⁴⁵ ἐξιλεώθηκε, καταστράφηκε¹⁴⁶. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός, χρησιμοποιώντας τό ἴδιο λεξιλόγιο, ὑπογραμμίζει ὅτι ἡ ἀπαλλαγή εἶναι χαριστική καί ὁ χρεώστης ἀναξιόχρεος¹⁴⁷, ὅτι δηλαδή ἡ ἄφεση οὔτε ἐπιβάλλεται, οὔτε ἐξαγοράζεται. Ὁ Θεός ἐξαφανίζει, διαγράφει τά παραπτώματά μας χωρίς νά εἶναι ὑποχρεωμένος. Τό ἀρχέγονο κήρυγμα ἔχει ὡς ἀντικείμενο, μαζί μέ τή δωρεά τοῦ Πνεύματος, τή συγχώρεση τῶν ἁμαρτιῶν πού εἶναι τό πρῶτο του ἐπακόλουθο καί πού τήν ὀνομάζει «*ἄφεση*»¹⁴⁸. Ἄλλες λέξεις: ἐξαγνίζω, πλύνω, δικαιώνω, ἐμφανίζονται στά ἀποστολικά συγγράμματα, ἐπιμένουν στή θετική ὁψη τῆς ἀφέσεως καί τήν ἐμπλουτίζουν;

¹⁴⁰ Πρὸς Κορινθίους Β΄, 8,9.

¹⁴¹ Πρὸς Κορινθίους Β΄, 9,11-14.

¹⁴² Πρὸς Κορινθίους Β΄, 9,6ἐξ.

¹⁴³ Ἑβραϊκά salah: Ἀριθμῶν 14, 19.

¹⁴⁴ Ἑσαίου 38,17.

¹⁴⁵ Ἑβραϊκά nasa'. Ἐξόδου 32, 32.

¹⁴⁶ Ἑβραϊκά kippèr. Ἑσαίου 6,7.

¹⁴⁷ Λουκᾶ 7,42. Ματθαίου 18, 25 ἐξ.

¹⁴⁸ Λουκᾶ 7, 42. Πράξεων 2,38.

1. Ἡ συγγνώμη τῶν παραπτωμάτων

Στήν χριστιανική εὐσέβεια ὁ πιστός ὑποχρεοῦται νά συγχωρεῖ τὰ παραπτώματα τῶν ἀδελφῶν του γιά νά δικαιοῦται νά ζητήσῃ τήν συγχώρηση τῶν ἐδικῶν του παραπτωμάτων ἀπό τόν Θεό Κριτή.

Σταδιακά καλλιεργεῖται ὁ πιστός ἀπό τόν καιρό τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης νά συγχωρεῖ, νά ἀνέχεται μέ μακροθυμία ὅσους τόν ἀδικοῦν.

Ἦδη στήν Παλαιά Διαθήκη, ὁ Νόμος ὄχι μόνο βάζει ὄριο στήν ἐκδίκηση μέ τόν κανόνα τῶν ἀντιποίνων¹⁴⁹, ἀλλά ἀκόμη ἀπαγορεύει τό μίσος γιά τόν ἀδελφό, τήν ἐκδίκηση καί τή μνησικακία πρὸς τόν πλησίον¹⁵⁰. Ὁ σοφός υἱός Σειράχ μελέτησε αὐτές τίς διατάξεις καί ἀνακάλυψε τή σχέση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στή συγγνώμη πού παραχωρεῖ

ὁ ἄνθρωπος στόν ὅμοιό του καί στήν ἄφεση πού ζητάει ἀπό τό Θεό: «*Ἄφες ἀδίκημα τῷ πλησίον σου καί τότε δεηθέντος σου αἱ ἁμαρτίαι σου λυθήσονται. Ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ συντηρεῖ ὀργήν, καί παρὰ Κυρίου ζητεῖ ἴασιν; Ἐπ' ἄνθρωπον ὅμοιον αὐτῷ οὐκ ἔχει ἔλεος, καί περὶ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ δεῖται;*»¹⁵¹. Τό Βιβλίο τῆς Σοφίας Σολομώντος συμπληρώνει αὐτή τή

¹⁴⁹ Ἐξόδου 21,55.

¹⁵⁰ Λευιτικόν 19,17ἐξ.

¹⁵¹ Σοφία Σειράχ 27, 30-28,7.

διδασκαλία, θυμίζοντας στον δίκαιο, ότι στίς σχέσεις του πρέπει να έχει ως πρότυπο την εύσπλαχνία του Θεού¹⁵².

Ο Ίησοῦς θά επαναλάβει αυτή τη διπλή διδασκαλία και θά τη μετασχηματίσει. Όπως ο υιός Σειράχ ἔτσι και ο Ίησοῦς διδάσκει, ότι ο Θεός δέν μπορεί να συγχωρέσει αυτόν που δέν συγχωρεῖ, και ὅτι, για να ζητήσει κανείς τη συγγνώμη του Θεού, πρέπει να συγχωρέσει τόν ἀδελφό του. Ἡ παραβολή του ἀνελέητου χρεοφειλέτη προβάλλει ἐντυπωσιακά αυτή την ἀλήθεια¹⁵³, πάνω στην ὁποία ἐπιμένει ο Χριστός¹⁵⁴ και δέ μᾶς ἀφήνει να την ξεχάσουμε, ὀρίζοντάς μας να την ἐπαναλαμβάνουμε καθημερινά στην Κυριακή προσευχή, «*Ἄφες ἡμῖν τά παραπτώματα ἡμῖν ὡς και ἡμεῖς ἀφίεμεν τοὺς ὀφειλέταις ἡμῶν*»¹⁵⁵. Ὀφείλουμε να εἴμαστε σέ θέση να λέμε ὅτι συγχωροῦμε. Αὐτή ἡ διαβεβαίωση συνδέεται μέ την παράκλησή μας, ἄλλοτε μέ ἓνα «διότι», που κάνει τη συγγνώμη μας τόν ὄρο για τη θεία ἄφεση¹⁵⁶, ἄλλοτε μέ ἓνα «ὡς», που τη θέτει ὡς τό μέτρο τῆς ἀφέσεως¹⁵⁷.

Ο Ίησοῦς προχωρεῖ ἀκόμη περισσότερο: δίνει, ὅπως και τό Βιβλίο τῆς Σοφίας Σολομώντος, τό Θεό ὡς πρότυπο εύσπλαχνίας¹⁵⁸ σ' αὐτούς που εἶναι ὁ Πατέρας τους και που ὀφείλουν να Τόν μιμοῦνται για να εἶναι ἀληθινά παιδιά

¹⁵² Σοφία Σολομώντος 12,19-22.

¹⁵³ Ματθαίου 18,23-35.

¹⁵⁴ Ματθαίου 6,14ἔξ.

¹⁵⁵ Ματθαίου 6, 12.

¹⁵⁶ Λουκᾶ 11,4.

¹⁵⁷ Ματθαίου 6,12.

¹⁵⁸ Λουκᾶ 6,35ἔξ.

Του¹⁵⁹. Ἡ συγγνώμη δὲν εἶναι μόνο προϋπόθεση τῆς νέας ζωῆς, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ οὐσιώδη στοιχεῖα της: ὁ Ἰησοῦς δίνει λοιπὸν ἐντολή στοὺς πιστοὺς νὰ συγχωροῦν ἀπεριόριστα τὰ παραπτώματα τῶν ἀδελφῶν τους, σέ ἀντίθεση πρὸς τὸν ἁμαρτωλό, πού ἔχει τὴν τάση νὰ ἐκδικεῖται ὑπέρμετρα¹⁶⁰.

Ἀκολουθώντας τὸ παράδειγμα τοῦ Κυρίου¹⁶¹, ὁ Πρωτομάρτυρας Στέφανος πεθαίνει συγχωρώντας¹⁶². Ὁ Χριστιανός, γιὰ νὰ νικήσει ὅπως αὐτοὶ τὸ κακό μέ τὸ καλό¹⁶³, ὀφείλει νὰ συγχωρεῖ πάντοτε, καὶ νὰ συγχωρεῖ ἀπὸ ἀγάπη, ὅπως ὁ Χριστός¹⁶⁴, ὅπως ὁ Πατέρας Του¹⁶⁵.

* * * * *

6. Ἐγκράτεια

1. Ἡ ἠθικὴ τῶν διαφυλικῶν σχέσεων ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενο ἀρκετῶν διατάξεων στὴν Παλαιὰ Διαθήκη. Αὐτὸ δὲν προέρχεται ἀπὸ κάποια ἐπιθυμία ἀπορρίψεως τῆς γενετήσιας ὁρμῆς οὔτε ἀπὸ ὑπερβολικὴ ἠθικὴ προσοχή σ' αὐτὸ τὸν εἰδικό τομέα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἱεροποίηση τῶν σχέσεων μεταξύ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. Ἡ αὐστηρότητα τῶν διατάξεων αὐτῶν δείχνει ἀμυντικὴ διάθεση ἀπέναντι στοῦ διεστραμμένου κόσμου, ὁ ὁποῖος κάλυπτε συχνά τὸν ἐρωτισμὸ του κάτω ἀπὸ τὸ μανδύα τῆς θρησκείας. Βοηθοῦν τοὺς πιστοὺς νὰ ἀμυνθοῦν στὸν

¹⁵⁹ Ματθαίου 5,43 ἐξ. καὶ 48.

¹⁶⁰ Ματθαίου 18,21 ἐξ. Βλ. Γενέσεως 4,24.

¹⁶¹ Λουκᾶ 23,34.

¹⁶² Πράξεων 7,60.

¹⁶³ Πρὸς Ρωμαίους 12,21. Βλ. Α' Πέτρου 3,9.

¹⁶⁴ Πρὸς Κολοσσαεῖς 3,13.

¹⁶⁵ Πρὸς Ἐφεσίους 4,32.

έρωτισμό, στήν φιληδονία καί στήν ἔκπτωση τῶν ψευδῶν σχέσεων. Τέλος, δὲν πρέπει νά ξεχνᾶμε τὸν παιδαγωγικὸ ρόλο τῶν Μωσαϊκῶν διατάξεων τοῦ Νόμου, ὁ ὁποῖος μεριμνοῦσε γιὰ τὴν ὑγιεινὴ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Θὰ ἦταν ἀνιάρο νά ἀπαριθμήσουμε ἐξαντλητικὰ αὐτὲς τίς διατάξεις. Σημειώνουμε ἀπλῶς τὸν κατάλογο τοῦ Λευϊτικοῦ κεφάλαιο στίχοι 20, 10-21 ὅπου καταδικάζονται ἡ πορνεία¹⁶⁶ οἱ σεξουαλικές σχέσεις μέ γυναῖκα κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἐμμήνων της, ἡ μοιχεία¹⁶⁷ μέ μνεία τῆς ἐπιθυμίας¹⁶⁸, ἡ αἰμομιξία¹⁶⁹, ἡ ὁμοφυλοφιλία¹⁷⁰, ἡ κτηνοβασία¹⁷¹. Ὁ Αὐνάν καταδικάσθηκε ἐπειδὴ ἀρνήθηκε νά δώσει τό σπέρμα του γιὰ νά γεννηθεῖ ὁ κληρονόμος τοῦ ἀδελφοῦ του. Δηλαδή μὴ ὑπάρχοντος κληρονόμου ἡ περιουσία τοῦ ἀδελφοῦ του περιεῖρχετο σ' αὐτόν¹⁷². Ὑπάρχουν ἐπίσης εἰδικές διατάξεις γιὰ τοὺς Ἱερεῖς πού ἀπαγορεύεται νά νυμφευθοῦν «*γυναῖκα πόρνην*», ἢ «*γυναῖκα ἐκβεβλημένην ἀπὸ ἀνδρὸς αὐτῆς*»¹⁷³. Ἄς σημειώσουμε ἐπίσης, ὅτι κατακρίνεται ἡ ἱερὴ πορνεία, δηλαδή ἡ πορνεία πού ἀσκεῖται ὡς πράξη λατρείας τοῦ Θεοῦ¹⁷⁴. Ἐκ τούτου προέρχεται ὁ χαρακτηρισμὸς «*ιερόδουλος*». Τὰ κείμενα τῆς Σοφίας Σειράχ, δείχνοντας σαφὴ πρόοδο σὲ σχέση μέ τίς παλαιότερες διατάξεις, προειδοποιοῦν γιὰ τοὺς κινδύνους πού παρουσιάζει ἡ

¹⁶⁶ Βλ. Δευτερονομίου 22, 23-29.

¹⁶⁷ Βλ. Δευτερονομίου 5,18 καὶ 22, 22.

¹⁶⁸ Ἐξόδου 20,17 καὶ Παροιμιῶν 2,16. 6,25. 7, 55 ἐξ. Σοφία Σειράχ 9, 9.

¹⁶⁹ Βλ. Δευτερονομίου 23,1.

¹⁷⁰ Βλ. Γενέσεως 19,5.

¹⁷¹ Ἐξόδου 22, 18.

¹⁷² Γενέσεως 38, 9.

¹⁷³ Λευϊτικὸ 21, 7. 13 ἐξ.

¹⁷⁴ Γενέσεως 38, 15-23. Κριτῶν 16, 1.

πορνεία¹⁷⁵: «Μή ζητᾷς νά συναπαντήσῃ πόρνη μήπως κάποτε πέσεις στίς παγίδες της. Μή κάνεις συντροφιά μέ τραγουδίστρια μήπως πιαστεῖς ἀπό τά τεχνάσματά της. Μή σταματᾷς τό βλέμμα σου σέ νεαρό κορίτσι μήπως μπλεχτεῖς μαζί μ' αὐτή τήν τιμωρία. Μή παραδίδεσαι στίς πόρνες γιά νά μήν χάσεις τήν περιουσία σου».

«Τό κρασί καί οἱ γυναῖκες διαφθείρουν τούς συνετούς καί ὅποιους μέ πόρνες κάνει συντροφιά ὅλο θά γίνεται καί πιό ξεδιάντροπος»

2. Ὁ Ἰησοῦς γνωρίζοντας γιά τίς προηγούμενες τελετουργικές διατάξεις. Δέν μακρηγορεῖ γιά νά καταδικάσῃ τό σφάλμα πού διαπράχθηκε, πχ τό σφάλμα «τῆς ἐπ' αὐτοφόρῳ κατειλημμένης» γιά μοιχεία γυναίκας¹⁷⁶, ἥ ὅταν δηλώνει ὅτι οἱ πόρνες, χάρις στήν πίστη τους, θά εἰσέλθουν εὐκολότερα ἀπό τούς Φαρισαίους στή Βασιλεία τῶν οὐρανῶν¹⁷⁷. Μολαταῦτα ἐμβαθύνει τίς διατάξεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, προσβάλλοντας τήν ἁμαρτία, πού ἡ ρίζα της βρίσκεται στήν ἐπιθυμία καί στό βλέμμα¹⁷⁸. Ὁ Ἰησοῦς ζοῦσε ἀνάμεσα στούς Ἰουδαίους. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ὅμως πού βρίσκονταν ριγμένος στό ἀκόλαστο περιβάλλον τοῦ μεγάλου λιμανιοῦ τῆς Κορίνθου, ἀπευθύνεται μέ δύναμη ἐναντίον ὅλων τῶν μορφῶν τοῦ κακοῦ κηρύττοντας, ὅτι : «οὔτε πόρνοι οὔτε εἰδωλολάτραι οὔτε μοιχοί οὔτε μαλακοί οὔτε ἀρσενοκοῖται οὔτε κλέπται οὔτε πλεονέκται οὔτε μέθυσοι, οὐ λοῖδοροι, οὐχ ἄρπαγες Βασιλείαν

¹⁷⁵ Παροιμιῶν 23, 27. Σοφία Σειράχ 9,3 ἐξ. 19, 2.

¹⁷⁶ Ἰωάννου 8, 11.

¹⁷⁷ Ματθαίου 21, 31 ἐξ. Βλ. Πρὸς Ἑβραίους 11, 31.

¹⁷⁸ Ματθαίου 5, 28. 15, 19 πρλ.

Θεοῦ κληρονομήσουσι»¹⁷⁹. Συνιστᾷ ἀδιάκοπα τήν ἐγρήγορση ἀπέναντι στήν πορνεία¹⁸⁰. Ρεαλιστής, ἀπαγορεύει τίς σχέσεις μέ τούς ἀσελγεῖς ἀδελφούς, ὅπως καί μέ τούς ἀσελγεῖς αὐτοῦ τοῦ κόσμου, «ἐπεὶ ὀφείλετε ἄρα ἐκ τοῦ κόσμου ἐξελθεῖν»¹⁸¹. Ἡ αὐστηρότητα τῆς ἀποστολικῆς παραινέσεως ἐξηγεῖται, διότι ἐπιδιώκει νά προστατέψει τούς Χριστιανούς πού δέν ἦταν Ἰουδαϊκῆς καταγωγῆς ἀπό παρεκτροπές τῆς σάρκας. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος γνωρίζει ὅτι οἱ εἰδωλολάτρες δέν διαθέτουν τήν προστασία τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Νόμου μέ τίς λεπτομερεῖς διατάξεις του. Βέβαια, δέν φοβᾶται νά πεῖ σ' αὐτούς «πάντα μοι ἔξεστιν»¹⁸², γιατί ξέρει ὅτι ἡ ἠθική δέν ἐξαρτᾶται πιά ἀπό αὐτήν ἢ ἐκείνη τή γραπτὴ διάταξη, ἀλλὰ ἐξαρτᾶται πολύ στενότερα ἀπὸ τὴ σχέση πού διατηρεῖ στό ἐξῆς τό σῶμα μέ τόν Κύριο. Τό σῶμα εἶναι ναός τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καί μέλος τοῦ Χριστοῦ, «ἄρας οὖν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ ποιήσω πόρνης μέλη;... ἢ οὐκ οἶδατε ὅτι ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἐν σῶμά ἐστιν;»¹⁸³. «Καὶ τῆς σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιεῖσθε εἰς ἐπιθυμίας»¹⁸⁴.

Ἔτσι, μέ τόν ἔρχομό τοῦ Ἰησοῦ καί μέ τή διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἡ γενετήσια ὁρμή καλεῖται νά ὑπηρετήσῃ τήν δόξα τοῦ Θεοῦ μέ τήν τεκνογονία, τήν ἄσκηση καί τήν ἐγκράτεια. Αὐτὴ ἡ κίνηση μπορεῖ καί ὀφείλει νά ἀκολουθεῖται μέ μιά προϋπόθεση: νά διατηρεῖται ἡ διάσταση τῆς

¹⁷⁹ Πρὸς Κορινθίους Α', 6, 9. Βλ. Πρὸς Ρωμαίους 1, 24-27.

¹⁸⁰ Πρὸς Κορινθίους Α', 6,13 ἐξ: 10, 8. Πρὸς Κορινθίους Β', 12, 21. Πρὸς Κολοσσαεῖς 3,5.

¹⁸¹ Πρὸς Κορινθίους Α', 5, 10.

¹⁸² Πρὸς Κορινθίους Α', 6, 12.

¹⁸³ Πρὸς Κορινθίους Α', 6, 12-20.

¹⁸⁴ Πρὸς Ρωμαίους 13, 14. Βλ. Πρὸς Γαλάτας 5,16-19.

ἀγιότητας, ἡ ὁποία μεταμορφώνει τή σωματικότητα τοῦ ἀνθρώπου καί τήν καθιστᾷ ἀδιάκοπα παροῦσα σέ ἓνα θεῖο κόσμο, ὁ ὁποῖος τήν περιβάλλει ἀπό ὅλες τίς μεριές.

Στήν ἀποστολική περικοπή πού ἀναγινώσκεται τήν Κυριακή τοῦ Ἀσώτου (Πρός Κορινθίους Α΄, στ΄, 12-20), ὁ ἀπόστολος Παῦλος θεμελιώνει τήν ἐγκράτεια μέ τά ἐξῆς στοιχεῖα:

1) Ὅτι τό σῶμα δέν μᾶς ἐδόθη ἀπό τόν Θεό γιά νά πορνεύουμε παραδίδοντας το στόν ἡδονισμό, ἀλλά γιά νά δοξάσει τόν Κύριο μέ τήν ἐγκράτεια καί ὁ Κύριος θά δοξάσει τό σῶμα μέ τήν δωρεά τοῦ ἁγίου Πνεύματος:

«τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ καί ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει. τὸ δὲ σῶμα οὐ τῇ πορνείᾳ, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ, καὶ ὁ Κύριος τῷ σώματι» (στίχος 13)

2) Ὅτι τά σώματά μας εἶναι μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ:

«οὐκ οἶδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη Χριστοῦ ἐστίν;» (στίχος 15)

Ἀπ' αὐτὴ τήν ἀρχὴ συνάγεται, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑποχρεοῦται νά σέβεται τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί νά μὴν τό μολύνει μέ ἀσελγεῖς πράξεις, ἐπειδὴ ἀνήκει στό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ

3) Ὅτι ὅποιος πορνεύει βεβηλώνει τό ἴδιο τό σῶμα του.

«ὁ δὲ πορνεύων εἰς τὸ ἴδιον σῶμα ἀμαρτάνει» (στίχος 18)

Μέ τήν πορνεία καί ὅλες τίς ἀσελγεῖς πράξεις ὁ ἄνθρωπος προσβάλλει καί δέν σέβεται καί τό δικό του σῶμα

4) Ὅτι τό σῶμα μας εἶναι ναός τοῦ ἁγίου Πνεύματος

«ἢ οὐκ οἴδατε ὅτι τὸ σῶμα ὑμῶν ναός τοῦ ἐν ὑμῖν Ἁγίου Πνεύματος ἐστίν» (στίχος 19)

Στό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου πού εἶναι ἐνωμένο μέ τό Σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατοικεῖ τό ἅγιο Πνεῦμα. Ἐνωμένος ὁ ἄνθρωπος μέ τόν Ἰησοῦ Χριστό σεβόμενος τόν ἅγιο ἔνοικο, τό ἅγιο Πνεῦμα πρέπει νά ἐγκρατεῦται.

5) Ὅτι δέν ἀνήκουμε στόν ἑαυτό μας ἀλλά μᾶς ἀγόρασε ὁ Θεός πληρώνοντας τίμημα *«ἡγοράσθητε γάρ τιμῆς» (στίχος 20)*

Πολλοί διατείνονται ὅτι τό σῶμα τούς ἀνήκει καί ὅτι δικαιοῦνται νά τό χρησιμοποιοῦν ὅπως θέλουν κατά τήν ὀρεξή τους. Ὅμως τά πράγματα δέν εἶναι ἔτσι, διότι τά πάντα καί τό σῶμα μας εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ καί ἀνήκει στόν Θεό. Ὁ ἄνθρωπος μέ ψυχή καί σῶμα καλεῖται νά δοξάζει τόν Θεό.

6) Ὅτι ὀφείλουμε νά δοξάζουμε τόν Θεό καί μέ τό σῶμα μας, μέ τήν ἀγνότητά του πού εἶναι ἐκδήλωση τῆς ἀκεραιότητος τῆς ψυχῆς.

«δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ὑμῶν, ἃτινὰ ἐστὶ τοῦ Θεοῦ» (στίχος 20)

Στήν εὐχή αὐτῆς τῆς περιόδου ὁ πιστός ἀπευθύνεται στόν Κύριο τῆς ζωῆς του καί τοῦ ζητεῖ νά τό βοηθήσει νά ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τήν ζωή τῆς ἁμαρτίας καί νά ἀποκτήσει τίς ἀρετές τῆς εὐσεβοῦς ζωῆς:

«Κύριε καί Δέσποτα τῆς ζωῆς μου, πνεῦμα ἀργίας, περιεργίας, φιλαρχίας, καί ἀργολογίας μή μοι δῶς. Πνεῦμα δέ σωφροσύνης, ταπεινοφροσύνης, ὑπομονῆς καί ἀγάπης χάρισαί μοι τῷ σῶ δούλῳ.

Ναί, Κύριε Βασιλεῦ, δώρησαί μοι τοῦ ὁράν τά ἐμά πταίσματα, καί μή κατακρίνειν τόν ἀδελφόν μου, ὅτι εὐλογητός εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν»

Ἀγαπητοί Πατέρες καί Ἀδελφοί

Φθάσαντες εἰς τόν καιρόν τῶν πνευματικῶν ἀγώνων εὐχομαι πατρικῶς ὁ Κύριος νά μᾶς ἀξιώσει νά διέλθωμεν τά μέγα πέλαγος τῆς νηστείας μέ ὑψηλόν φρόνημα καί νά ἀξιωθοῦμε νά προσκυνήσωμεν τό πάνσεπτο πάθος καί τήν ἔνδοξη ἀνάστασή Του «πνευματικῶς ἐναγαλλιωμένοι»

Καλή Τεσσαρακοστή
Μετά πατρικῶν εὐχῶν.
Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ

† Ὁ Καισαριανῆς, Βύρωνος & Ὑμητοῦ Δανιήλ.